

Elsősorban Thiel Katalin írásaival lép párbeszédbe, olykor polemizálva, de alapvetően felhasználva és beépítve saját kutatási irányvonalaita meglátásait. Az inkognitó módusza itt alapvetően az álneves-álarcos szerzősége, illetve Hamvas imaginárius könyvekről szóló recenzióira, valamint a *Karnevál* maszkjaira, azaz inkább alkotásmódszertani és kevésbé prózapoétikai eljárásokra vonatkozik. (Meg lehet említeni, hogy amennyiben az írásra mint a közvetítettség közegére gondolunk, a hang, illetve a narráció számtalan variációja eleve distanciát és nem identikusságot tételez fel; azaz az írásba természeténél fogva kódolva van a „maszkjáték”).

Az életmű széles horizontjából válogatott Farkas Szilárd, így a *Krisis és katarzison, A világválságon,*

a *Modern apokalipszisen*, valamint a *Karneválon*, az *Ördögösökön* és a kisregényeken kívül helyett kapott még *A láthatatlan történet* című esszékötet, illetve a megkerülhetetlen *Óda a XX. századhoz* elemzése is. Ez utóbbiban a Hamvas által kidolgozott karakterológiai jellemzést a szerző termékenyen felhasználta a tipológiai esetek bemutatásakor.

A kötet koherenciáját a gondolati pillérek (hipotézisek) tiszta, logikus megalapozása, illetve a fejezetek közötti bőséges intratextuális utalások adják, részletesen és hitelesen igazolva a kiinduló tézist, hogy a válságmotívum a hamvasi szövegvilág immanens komponense.

Kurucz Anikó

Élet, világ, életvilág, avagy az aszjektív fenomenológia esélyei

Csergő Antal: Az életvilág problémája Husserl, Heidegger és Patočka filozófiájában. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kvár 2021. 200 old.

Csergő Antal könyvének címét akár konkrétabb témabetájéoló alcímként is felfoghatnánk, főcímként valamiféle általánosabb, a fenomenológia tágabb tematikai horizontjait sejtető kulcsszavakból összeállított megjelölésre gondolva, amelyekbe az életvilág-problematika beleágyazódik. A szerző mindenestre nem vesztegeti az idejét ilyen tematikai szintézisekkel, írásának címével úgyszólván egyből a tárgyra tér, azzal a megfontolással valószínűleg, hogy az esetenkénti általánosabb vagy akár sajátosabb témavariációk, szempontok és értelmezési irányok a kifejtés során amúgy is megmutatkoznak. Ami a könyv lapjain egyébként meg is történik.

A megnevezett gondolkodók köre, mint jeleztük, fenomenológiai tematikára utal, amit a szerző – „merőleges” címbeli témamegjelöléséből kiviláglóan – az *életvilág* talán csak a beavatottak és nem a szélesebb olvasóközönség számára is evidensen fenomenológiai szemantikájú kategóriája mentén szándékozik körüljárni. Mint a fejtegetések során kiderül, az

ezzel a kulcsszóval jelölt témaválasztással a szerző éppenséggel a fenomenológia alapvető kérdéseivel találja szembe magát.

Husserl tudvalevőleg a „vissza a dolgokhoz!” maximában jelöli meg a fenomenológiai filozófia feladatát, kellés formájában rögzítve az általa autentikusnak minősített filozófia tárgyát, ami tehát megítélése szerint ennek számára aktuálisan nem adott, hanem még csak ezután juthat el hozzá, valamiféle visszatérés módján, árán és formájában. Ebben egyúttal az a felismerés is megmutatkozik, hogy a filozófia története során valamiképpen eltávolodott tulajdonképpeni tárgyától (Heidegger ezt létfejtésnek nevezi), amellyel tehát *eredendő* módon valamikor rendelkezett. Kiviláglik ebből ugyanakkor, hogy a filozófia tárgyának autenticitása, az, hogy mivel is foglalkozzon igazából a filozófia, az eredendőséggel kvázi szinonim jelentésben kerül elgondolásra. Nem véletlen, hogy az eredendőség kategóriája a fenomenológiában messzemenően felértékelődik.

Petki Pál (1956) – PhD, filozófianár, Áprily Lajos Főgimnázium, Brassó, palpetki@yahoo.com

Ennek az eredendőségnek a fenomenológia számára kettős vonatkozása van. Az egyik a „dolog” mint egyáltalánban megismerési tárgy irányába hangsúlyos, aminek tétje e tárgy ontológiai önmagaságának biztosítása/megőrzése a megismerési aktusban, ami abban a követelményben fejeződik ki, hogy a megismerésnek *magát a dolgot* kell megragadnia. Ezzel összefüggésben értékelhető a Husserl által kidolgozott *fenomenológiai redukció* és az ezzel kapcsolatos *epokhé* kategóriája, amelyek feladata az ontológiailag semleges, előzetes értelmezésektől, esetleges fogalmaktól és véletlenszerű belátásoktól nem alterált *dologhoz* való tudati eljutás biztosítása. A másik vonatkozás ezzel szervesen összefügg, abban az értelemben ti., hogy ebben a felvetésben eredendőségi hierarchia tételeződik a dolgokkal való emberi (elméleti vagy gyakorlati) foglalatosságok különböző módjait illetően, amelyek közül tehát egyesek e koncepció szerint eredendőbb szemléleti alapot biztosítanak ehhez. A szerző elemzéseiben az életvilág kategóriája a fent nevezett gondolkodóknál ebben a vonatkozásban bír kitüntetett fenomenológiai funkcióval. Fejtegetéseinek tulajdonképpeni tétje egyfajta összehasonlító vizsgálódás megvalósítása elsősorban annak kimutatására, hogy a hasonlóságokon és különbségeken túlmenően valamiféle fejlődésvonal is felfedezhető az életvilág kategóriájának fenomenológiai kvalitásait illetően, mégpedig az írás címében rögzített sorrend által megjelölt irányban.

Ennek a tézisnek a háttérben, a könyvben előforduló utalásokból is kivehetően, három tényező is meghúzódik; ezekből egy kimondottan szubjektív jellegű, és a dolgozat dokumentálódási előzetesének kronológiájához tartozik. Saját bevallása szerint ugyanis a szerző a filozófiatörténeti vonalhoz képest fordított utat bejárva találkozik az életvilág problematikájával, Patočkából kiindulóan a husserli és heideggeri elemzésekkel, ily módon már előbbi kritikai észrevételeinek fényében interpretálva a husserli és heideggeri szövegeket. A másik két tényező a filozófiatörténeti objektív oldalhoz tartozik, és az ebben a vonatkozásban értett történetiség formai és tartalmi oldalának összefüggésében rejlik: valamely filozófiai témához kapcsolódó fogalmi apparátus a

filozófiatörténeti mozgás során hermeneutikai kvalitásaiban rendszerint gazdagodik, a szerző megítélésében nem képezvén ezalól kivételt az életvilág kategóriája és az általa jelzett fenomenológiai problémakörhöz kapcsolódó más fogalmak (intencionalitás, fenomenális mező, interszubjektivitás stb.) sem. Ennek megfelelően, a szerző szavaival élve, írásának egyik célkitűzése „[...] az életvilág fogalom és a hozzá kapcsolódó fogalmak filozófiatörténeti kontextusának feltárása, valamint ezek különböző jelentéseinek értelmezése és az egyes szerzők filozófiájában való elhelyezése”. (11.)

Az életvilág fenomenológiailag értett fogalma – a szerző elemzéseiből is kiviláglóan – a fent jelzett kettősséggel bizonyos értelemben analóg módon, szintén egyfajta egységesen kettős jelentést hordoz: egyrészt az ember természetes, mindennapi világát jelenti (nem véletlen, hogy eredetileg, a fenomenológiai problematika kibontakozása filozófiatörténeti előzményéhez számítható pozitivistá szemléletben – amint a szerző is megjegyzi – éppen a „természetes világ” megnevezés volt használatban), másrészt – és ez itt a fontosabb jelentésvonatkozás – azt a világ-szemléletet, a világhoz és a világ dolgaihoz való viszonyulást az azt a módját, amely a mindennapi élet hermeneutikai mentalitására jellemző. Ennek legfontosabb sajátossága a világ létezése tényének magától értetődőségéből következő reflektálatlan elfogadása, ami valójában a tiszta, eredendő, a különböző és ehhez képest szükségképpen utólagos tudományos paradigmák és értelmezések által nem alterált világtapasztalattal azonos. Az ember természetes, leginkább a mindennapiság jelzőjével jellemezhető tevékenységének („életvilágának”) szerves összetevője tehát egyfajta „természetes beállítódás”, mondhatni ennek közegében zajlik, ami által – a szerzőt idézve Husserl kapcsán – „[...] reflektálatlan módon állandóan tudomásunk van a világról, a világ mint horizont állandóan jelen van tudatunk számára, de magát a világot nem tesszük témává”. (9.) Csergő Antal könyvében a fenomenológiai problematika (melynek lényegi vonatkozása, hogy hogyan biztosítható a tiszta, dualizmusoktól mentes fenomenalitás) túlnyomórészt az életvilág

kategóriájának lényegileg az itt jelzett hermeneutikai funkcionalitása mentén kerül elemzésre, ahogyan az az említett gondolkodók vonatkozó vizsgálódásaiban kibontakozik.

Szerkezetileg a könyv négy fejezetre tagolódik, külön szövegtestekként társulva ezekhez a *Bevezetés* és a *Konklúziók*. Előbbi filozófiatörténeti kontextusba helyezi a témát, és tömören vázolja annak lényeges vonatkozásait, kutatás-és elemzésmódszertani megjegyzéseket tartalmaz, ugyanakkor a könyv szerkezeti bemutatását is elvégzi. A konkluzionális rész tulajdonképpen rövidre zárt formában, fejezetről fejezetre haladva megismétli és összefoglalja az elemzések leglényegesebb vonatkozásait. A tulajdonképpeni munka és mondanivaló természetesen a fő szövegtestet képező fejezetekben bontakozik ki, amelyeknek csak jelzésszerű bemutatására vállalkozhatunk.

A könyv első fejezete *Az életvilág fogalom előtörténete* címmel ezt az előtörténetet alapvetően Ernst Mach és főképp Richard Avenarius *természetesvilág*-fogalmával kapcsolatosan, illetve az erre és a témával kapcsolatba hozott descartes-i módszeres kételkedésre vonatkozó husserli kritikai reflexiókkal összefüggésben vázolja. Az elemzések fő mondanivalóját a szerző a természetes világ ideatikus/vizonyulásbeli összetevőjének tekintett természetes beállítódás husserli generáltézisének megfogalmazásával („[...] a természetes beállítódás [...] azon alapul, hogy a világ létét már mindig is előzetesen adottnak találom, csakúgy, mint mindenki más. A természetes beállítódás generáltézise a világban való praktikus tevékenységeink elengedhetetlen alapja, ugyanakkor a tudományok is ennek alapján fejtik ki tevékenységüket”) (41.), illetve a természetes világ és életvilág Husserl által megállapított összefüggése felmutatásával („Az életvilág nem más, mint a természetes világ – a természetes beleélés beállítottságában eleven, fungáló szubjektumok vagyunk más fungáló szubjektumok nyitott körével együtt. Az életvilág minden objektívuma [...] szubjektív adottság, a birtokunk, az enyém, a másiké és egyben általánosan mindenkié.”) (41.) foglalja össze. A fejezet talán legérdekesebb, mély belegondolásra ösztönző epizódja a generáltézis érvényének a descartes-i egyetemes

kételkedés viszonylatában való felvetése és ezzel összefüggésben a husserli epoché legitimitási vonatkozásainak érintése – mindez azonban e helyütt csak rövidre zárt formában, az összefüggések pusztá kijelentésének erejéig történik meg (az adott szövegkörnyezetben különben elégséges módon.) Ez a problematika egyébként az *cogito sum* és az *epoché* összefüggésére redukáltan a következő fejezetben is megjelenik, némiképp bővebb és analitikusabb formában, az utolsó fejezetben pedig az aszubjektív fenomenológia felvetéseire vonatkozó fejtegetések fő argumentatív közegét képezi.

A második fejezet a *Husserl és az életvilág problémája a Válságban* címet viseli, némileg megtévesztő módon, amennyiben a megjelölt írás (teljes címén: *Az európai emberiség válsága és a filozófia*) mellett az elemzések más Husserl-szövegekre is támaszkodnak (*Karteziánus elmékedések, Logikai vizsgálódások* stb.). A fejezet alapvetően az életvilág statikus és genetikus fogalma husserli megkülönböztetésének hátterét, indokait és finalitását vázolja. A szerző megállapításai szerint utóbbi az életvilág generatív-történeti képződését kifejtő „generatív fenomenológia” megalapozása felé mutat, amelyről Husserl a *Karteziánus elmékedésekben* így nyilatkozik: „A pszichofizikai »világrajövetel« elvezet bennünket a tisztán biológiai-testi egyedfejlődés, illetve a filogenezis problémájához, amelynek párhuzama a lélektani filogenezis. (...) Csakhogy ezzel a fentebb említett generatív problémákat, a születés, a halál, az animalitás nemzedéki összefüggésének kérdéskörét még nem is érintettük, hiszen magasabb dimenziókhöz tartozván az alsóbb szférák hatalmas kifejtő munkáját igénylik, s így még nem válhattak valódi munkaproblémává.” (87.) Ebben a fejezetben az életvilág kategóriájához fűződő fenomenológiai problematika különösképpen a geometria eredetére vonatkozó husserli vizsgálódások bemutatása kapcsán köszön vissza, amelyekben ez a genesisproblematika valójában az összes tudományokra és magára a filozófiára nézve is analóg vonásokat mutat. Az erre vonatkozó elemzések fő mondanivalója (érintve a hagyomány/áthagyományozás kérdéskörét is) az, hogy a tudományos idealizációk alapja egyfajta „első

alapítás”, amely az életvilág természetes beállítódása folytán minden utólagos tudományos/filozófiai értelmezés előtt az „önazonos tárgy” tételezését valósítja meg, amely eredendő értelem a tudományos reflexióban rendszerint a fenomenológiaiag értett gnoszeológiai negativitás irányába módosul.

A Heideggerre vonatkozó fejezet (Heidegger és az életvilág problémája) az életvilág-problematikát alapvetően a korai írások, illetve a *Lét és idő* vonatkozó vizsgálódásai alapján tárgyalja, elsősorban az egzisztenciális analitikát tartva annak a heideggeri diskurzusnak, amelyben a *jelenvalólet* világban-benne-létének, gond által uralt egzisztenciája sajátos időbeliségének tematizálásával a leginkább azonosítható, egyfajta, az eddigiek értelmében vett életvilág-problematika. Az elemzések kitérnek a husserli fenomenológia heideggeri kritikájára (röviden fogalmazva – és a lényegre tekintve nem, de a súlypontozás és hivatkozási alap tekintetében némiképp eltérve a szerzőtől – ennek fő vonatkozása az, hogy a fenomenológiai eredendőség tekintetében Heidegger nem tartja eléggé radikálisnak a husserli, a tudati intencionalitásra alapozott kiindulópontot, szerinte ugyanis ez mindenekelőtt a létkérdést feltevő egzisztencia, a *jelenvalólet* ontológiai szituációjának tisztázása kell, hogy legyen), illetve Heidegger történetiségkonceptiójára. Ehhez a részhez annyit fűznék hozzá, hogy megítélésünk szerint az írás fő mondanivalója szempontjából talán gyümölcsöző lehetett volna a későbbi írásokban körvonalazódó *tisztás (Lichtung)* kategóriájára való hivatkozás, ez ugyanis (értelmezésünk szerint legalábbis) a fenomenológiai eredendőség magasabb fokát képviseli Heidegger gondolkodásában, az egzisztenciális analitikában bemutatott *Dasein*-szituációhoz képest is (ennek a fogalomnak az előzményei egyébként az *Lét és idő*-ben is felbukkannak). Bár az is igaz, hogy az ennek mentén körvonalazódó fenomenológiai problematika lényeges vonásokban különbözik attól, ami az életvilág-fogalommal asszociálható.

A könyv címében is megmutatózó és az előzőek során általunk is jelzett szerzői szándék alapján megítélve, a könyv negyedik, Patočka fenomenológiai nézeteire vonatkozó fejezete („Patočka és

a természetes világ problémája”) hivatott a mondanivaló leglényegesebb részét képezni, egyfajta konkluzív célirányosságnak is eleget téve, igazolandó, hogy az életvilág-problematika mentén elgondolt Husserl–Heidegger–Patočka fenomenológiai vonalban a kontinuitási jegyek mellett kimutatható, hogy a fenomenológia alapfelvetései utóbbi esetében megnyugtatóbb megoldást nyernek. Hogy pontosabban miről van szó, annak rövid összefoglalására a szerző szavait idézzük: „A dolgozat negyedik fejezete azt a folyamatot elemzi, ahogy Patočka fokozatosan, Husserl filozófiájától távolodva, Heidegger egzisztencia elemzéseit, a testiség és az interszubjektivitás, valamint a történelem vonatkozásában megújítva, eljut az életvilág ontológiájához. [...] Husserl transzcendentális filozófiája [...] a szubjektívizmus metafizikájához vezet. A fenomenológiai mező fogalma lehetővé teszi a fenomenológia aszubjektív átalakítását, a tudatra való redukció nélküli transzcendentális epokké újraértelmezését.” (183.) E fejezet (és egyben közvetett módon az egész írás) elemzéseinek tékje tehát annak kimutatása, hogyan és mennyiben sikerül Patočka részéről az aszubjektív fenomenológia megalapozása.

A szerző fejtegetéseiből kiderül, Patočka megítélésében Husserl felfedezi ugyan a megjelenő megjelenésének lehetőségfeltételeként értett fenomenológiai mezőt, azonban szubjektívizálja azt, amennyiben a reflexió konstitúciójának tekinti, abban az értelemben, hogy „[...] számára egyedül a reflexió, azaz az immanens tárgyak észlelése az, ami abszolút és direkt módon képes biztosítani a tárgyak adódását”. (141.) Ennek megfelelően a husserli fenomenológia alapjainál, tematizálatlan módon, végső fokon a karteziánus ontológiai séma munkál, az eredendő fenomenológiai szándék szerinti objektív és ilyen értelemben homogén fenomenális mezőt észrevétlenül az ego–cogito–cogitatum–szubjektumstruktúra váltja fel, amelyben tovább él a descartes-i dualizmus, ugyanis a tárgy, a „cogitatum” egyrészt az idea, másrészt annak tárgya értelmével bír. (Patočka ez irányú kritikája egyébként Heideggerre is vonatkozik, érdekes módon némiképp ellentétes értelemben, amennyiben az egzisztenciális analitikának

a fenomenalításra vonatkozó értelmezéseit éppen azok „objektívizmusa” miatt marasztalja el, azt értve ezen, hogy Heidegger a „megjelenés mint olyan” problémáját igazából csak az általában vett lét vonatkozásában tárgyalja.) Patočka értelmezésében a husserli fenomenológia szubjektívizmusának oka a fenomenális szféra megosztása, ami „[...] azért következett be, mivel nem volt világos, hogyan lehetne a fenomenális szférát valami önállóként elgondolni, s ezért szükségesnek látszott, hogy bizonyos reális mozzanattal támogassuk (»felfogással«, »identikus aktusokkal« stb.)”. (143.) Ezt a szubjektívizmust a szerző bemutatása szerint Patočka az epokhé újraértelmezése révén próbálja kiiktatni, amelynek szándéka szerint lehetővé kell tennie a fenomenális mező önálló módon való értelmezését, elsősorban annak a priori struktúrája megragadása által. Kiderül, hogy ebben a Patočka által azonosítani vélt a priori struktúrában sem iktatódik ki a szubjektívitás dimenziója, amennyiben e struktúra hármasságának (ami megjelenik, azaz a világ mint a megjelenés univerzális totalitása – *akinek a megjelenő megjelenik* –, a megjelenés hogyanja, a létező adódási módja) egyik eleme éppen a szubjektívitás. A szerző sugalmazása szerint a fenomenológiai nóvum abban keresendő, ahogyan itt a világ és a szubjektívitás kategóriája értelmezésre kerül. Ebben a struktúrában a világ a megalapozó momentum, egyfajta fenomenális keret, a megjelenés meg nem jelenő lehetőségfeltétele, a szubjektívitásnak pedig önmagában nincs konstitutív funkciója, amennyiben pusztán adottságként a világhoz hozzátartozó; konstitutív funkciót egyedül a világgal korrelációban tölthet be, fenomenológiai szempontból ugyanis „[...] a szubjektívitás és a világ kölcsönösen feltételezik egymást. [...] A világnak a megjelenéshez szüksége van a szubjektívításra, ám ez utóbbi nem jelenik meg önmagában, hanem csak a világ alapján érthető meg”. (149.)

Természetesen csak messzemenően redukív formában reprodukálhatjuk a szerző által bemutatott, az aszjektív fenomenológia megalapozására vonatkozó argumentációt (mellőzve például a *testiség* tematizálása fenomenológiai hozadékának figyelembevételét vagy az *egzisztenciális mozgások* hasonló

funkciójának említését), amely ebben a formában egyáltalán nem meggyőző. Nem tűnik meggyőzőnek azonban a könyvben megjelenő teljes részletességében sem, amiért természetesen nem a könyv szerzője a felelős, hanem a próbálkozás elvileg, a téma természetéből adódó problematikus volta. Részünkről paradoxális vállalkozásnak tűnik a szubjektívitás kiiktatási kísérlete a fenomén fenomenális állagából, azaz a tiszta, dualizmustól mentes fenomenalítás elméleti megalapozása, tekintve, hogy a *megjelenés* nolens-volens *valaki számára* való megjelenés, azaz megszüntethetetlenül poláris szerkezetű. A legtöbb, amire ezen a vonalon eljuthatni, ahogyan ezt a fenomenológia eddigi története is tanúsítja, egyfajta egyszerre létmódban való tételzése a világnak és az azt elgondoló „szubjektumnak”, nem megszüntetve, de élet véve ily módon ennek a dualizmusnak. Úgy gondoljuk, a fenti argumentációvázlatból is kitűnik, hogy Patočka sem megy tovább ennél, de ez történik tulajdonképpen a jelenvaló létben-szituáltsága alapvető módozataira vonatkozó egzisztenciális analitikában is. Megítélésünk szerint maga az *életvilág* fogalom szintaktikai és szemantikai genezistörténete is erre utaló jelenségként értelmezhető, az a folyamat ti., ahogyan a mindennapi foglalatosság „természetes beállítódásában” alakilag és jelentésileg eredetileg különálló *élet* és *világ* szótetek formailag és szemantikailag az *életvilág* alakja és jelentésének egységévé állnak össze a fenomenológiai interpretációban: egyrészt mint az élet totalitása, másrészt – és főképp – mint ennek tudatos vagy nem tudatos világhorizontja, és a tudati tényező egyik esetben sem kerülhető meg, utóbbi esetben azért, mivel ennek ténye is csak a reflexióban tárulhat fel. Úgy tűnik egyébként, hogy annak a kategóriának a fenomenológiai jelentésstartalma, amit Patočka a megjelenési mező a priori struktúrája világösszetevőjének tart (a világ mint a megjelenés meg nem jelenő lehetőségfeltétele), közel áll a heideggeri *tisztás* fogalmának szemantikájához.

Maga a szerző egyébként nem foglal állást az aszjektív fenomenológia megalapozási próbálkozásainak eredményességét illetően, ami feltehetően nem is állt szándékában. A bevezető előzetesében

megfogalmazott és a konkluzionális visszapillantásban újólag megidézett célkitűzéseket megítélésünk szerint maradéktalanul megvalósította, ezek között pedig nem szerepelt/szerepelhetett a fenomenológia sarkalatos problémáinak megoldása, illetőleg az ennek stádiumára vonatkozó valamiféle utolsó szó kimondása. Fejtegetései alaposak, témacentrikusak, részletekbe menőek, összefüggés-meglátásai találóak. A tárgyalásmódot mindvégig a tematikai feszesség, kimért témánál maradás jellemzi, a többnyire lábjegyzetekbe helyezett tematikai leágazások, a fő témával párhuzamosan futó gondolati szálak az elégségség mértékében vannak jelen, nem teszik túlsúlyfoltá és nehezen követhetővé az argumentációt. A bevezetés tárgyalásmódszertani megjegyzéseiben előrevetített kritikai rekonstrukció módszere, illetőleg a hermeneutikai megközelítés jegyei a diskurzus során lépten-nyomon azonosíthatók. Kritikai megjegyzésként a

nagyobb módszertani tudatosság hiányát hozhatjuk fel, arra gondolva ezzel, hogy a könyv helyenként túlságosan is bemutatójellegűre sikeredett, az elemzett tárgyszöveg és az elemző saját szöveg sok esetben egybemosódik, hiányzik egy, a kettőt időnként elkülöníteni hivatott tárgyalásmódszertani és tematikai metareflexió. Mindezzel együtt az írás komoly, alapos munka benyomását kelti, az irodalomjegyzékből is megítélhetően viszonylag nagy gondolati anyagot mozgat, uralva azt mélységében és szélességében egyaránt. Úgy véljük, az elemzések során az életvilág-tematika mentén feltáruló fenomenológiai problematika a filozófiában kezdők és haladók számára egyaránt tartalmaz elgondolnivalókat.

A könyv az Egyetemi Műhely Kiadó *Doktori Dolgozatok* sorozatának 31. köteteként jelent meg.

Petki Pál

A gondolkodás állandóinak változói

Soós Amália: Hit, erkölcs, kultúra. (A gondolkodás állandói). Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kvár, 2022, 172 old.

Soós Amália *Hit, erkölcs, kultúra (A gondolkodás állandói)* című tanulmánykötete 2022-ben jelent meg az Egyetemi Műhely Kiadó gondozásában. A kötet a szerző több korábban megjelent tanulmányának, illetve azok átdolgozott változatainak gyűjteménye. A tanulmányokat összeköti az a közös jellemző, hogy különböző korszakok filozófiai eszméinek utóéletét, recepcióját követik nyomon, történelmi, társadalmi és kulturális meghatározottságaikkal összefüggésben vizsgálva azokat. A kötetben található nyolc tanulmány közül vannak szerzői életművekre vagy azon belül egy szűkebb kérdéskörre összpontosító, műértelmezésekből kiinduló, illetve olyan átfogó jellegű filozófiai és filozófiatörténeti szövegek is, amelyek egy-egy tágabb téma főbb aspektusait járják körül. Közös bennük, hogy a vallási, kulturális és erkölcsi szempontokat a filozófiai

gondolkodáshoz való viszonyukban jelenítik meg, a köztük levő kölcsönhatásra összpontosítanak.

Az első két tanulmány összefoglaló és ismeretterjesztő jellegű, Szent Ágoston filozófiájára összpontosít. *A lét és a jó egysége Augustinus filozófiájában* című szöveg központi kérdése, hogy Augustinus szerint mivel magyarázható a rossz eredete és jelenléte a világban, illetve hogyan egyeztethető össze Isten abszolút jóságával. A második szöveg pedig *(A külső és a belső beszéd problémája Augustinus filozófiájában)* az igazság megismerhetőségével és az ige (*verbum*) kérdésével foglalkozik szintén Szent Ágoston nyomán. Mindkét szöveg részleteiben vizsgálja azt, hogy az ágostoni gondolkodás milyen gondolati hagyományba illeszkedik, vagy éppen mivel fordul szembe. A manicheistákkal vitázva, a szabad akaratról (*De libero arbitrio*) és a jó természetéről (*De*